

Н.Е. Абдильдинова*, PhD

Esil University, Астана қ., Қазақстан

* – негізгі автор (хат-хабарларға арналған автор)

e-mail: nailya_abdildinova@mail.ru

ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА БИЗНЕСТІҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ МЕН МЕМЛЕКЕТТІК ҚОЛДАУДЫҢ БАҒЫТТАРЫ

Мақалада елдің тұрақты экономикалық дамуын қамтамасыз ететін шағын және орта бизнес субъектілерінің қазіргі жай-күйі мен даму деңгейіне талдау жүргізілді, сонымен қатар мемлекеттік қолдаудың негізгі мақсаттары қарастырылды.

Шағын және орта бизнес халық шаруашылығының дамуына, саланың бәсекеге қабілеттілігінің өсуіне, инновацияларды енгізуді жандандыруға, жұмыс орындарын құруға және халықтың елеулі үлесін кірістермен қамтамасыз етуге, әлеуметтік қорғауды қамтамасыз етуге және халықтың әл-ауқатын арттыруда орасан зор үлесін қосады. Осыған орай шағын және орта бизнестің қызметін ынталандыра отырып, әсіресе мамандануы мен бағыты бойынша жаңа, алуан түрлі шағын және орта кәсіпорындарды құруда мемлекеттің қолдауы бүгінгі таңда өзекті мәселердің бірі болып табылады, яғни бұл мемлекеттің бизнеске қолдау көрсетуді жалғастыратынын білдіреді.

Автор мемлекеттік қолдаудың басым бағыттары арқылы шағын және орта бизнестің экономикалық мәнін ашып, оның Қазақстан экономикасындағы ролін анықтады, сондай-ақ шағын және орта бизнес субъектілерін мемлекеттік қаржылық қолдау құралдарын жетілдіру жолдары ұсынды.

Мақалада салыстырмалы талдау мен статистикалық талдау әдістерінің көмегімен теориялық тұжырымдардың дұрыстығын қамтамасыз етуге және ұсыныстар жасауға мүмкіндік берді.

Кілт сөздер: бизнес, кәсіпкерлік, сала, қолдау, мемлекеттік бағдарламалар, несиелеу, субсидиялау, кепілдік, гранттар, жұмыспен қамту.

Ключевые слова: бизнес, предпринимательство, отрасль, поддержка, государственные программы, кредитование, субсидирование, гарантия, гранты, занятость.

Keywords: business, entrepreneurship, industry, support, government programs, lending, subsidies, guarantees, grants, employment.

Кіріспе. Шағын және орта бизнес халық шаруашылығының дамуына, саланың бәсекеге қабілеттілігінің өсуіне, инновацияларды енгізуді жандандыруға, жұмыс орындарын құруға және халықтың елеулі үлесін кірістермен қамтамасыз етуге, әлеуметтік қорғауды қамтамасыз етуге және халықтың әл-ауқатын арттыруға елеулі әсер ететін нарықтық экономиканың негізгі сегменттерінің бірі болып табылады. Демек, шағын бизнестің дамуымен жұмыссыздық пайызы азаяды, халықтың табыстылығы артады, бюджетке салық аударымдары өседі, ғылыми қызмет үшін, сондай-ақ өндіріс саласында оңтайлы жағдайлар жасалады. Осыған байланысты әлеуметтік маңызы бар міндеттерді орындауға бағдарлау мақсатында шағын және орта бизнесті дамыту процесіне мемлекеттің араласуы қажет. Мемлекет басшысы Қ.Тоқаев Қазақстан халқына Жолдауында–Қазақстанның экономикалық саясаты өзгеріссіз қалатынын атап өтті. Ол экономиканың сапалы және инклюзивті өсуіне, сондай-ақ азаматтардың әл-ауқатына бағытталатын болады. Экономикалық бағыттың басымдықтары жеке кәсіпкерлік бастаманы ынталандыру болып қала береді. Мемлекет макроэкономикалық тұрақтылықты, экономиканы әртараптандыруды, құқық үстемдігін, сондай-ақ шағын және орта бизнесті, адами капиталды дамытуды қамтамасыз етуге ұмтылатын болады -деді [1].

Зерттеудің мақсаты – шағын және орта бизнестің қазіргі жағдайы мен мемлекеттік қолдаудың бағыттарын зерттеу. Осы мақсатына қол жеткізу үшін келесі міндеттерді қарастыру алға қойылды: шағын және орта бизнес субъектілерінің қазіргі жай-күйі мен даму деңгейіне талдау жүргізу негізінде мемлекеттік қаржылық қолдау құралдарын жетілдіру болып табылады.

Зерттеу әдістері. Мақалада салыстырмалы талдау мен статистикалық талдау әдістері қолданылды. Статистикалық деректерді пайдалана отырып, шағын және орта бизнес субъектілері қызметінің динамикасы зерттелді.

Әдебиеттік шолу. Шағын және орта бизнес–бұл нарықтық экономика субъектілері меншікті және қарыз қаражаты арқылы жүзеге асыратын кәсіпкерлік қызмет, оның маңызды мақсаттары материалдық тауарлар немесе қызметтер өндіру отырып өз бизнесін одан әрі дамыту арқылы пайда табу болып табылады. Тиісінше, елдегі шағын және орта бизнесті дамытудың тиімділігі туралы жергілікті көздерді өндіру негізінде нарықтың тапшы тауарлар мен қызметтерге деген қажеттіліктерін қанағаттандыра отырып, кәсіпкерлік субъектілері өндірген шығындар көлемі бойынша айту керек. Дамыған елдерде жұмыспен қамту және тұрақтылық көзі ретінде шағын және орта бизнеске үлкен рөл берілген.

Шағын және орта бизнес пен оның даму мәселелерін зерттеу бойынша ғылымда үлкен тәжірибе жинақталған. Шағын және орта бизнесті макро - және микро деңгейлерде қалыптастыратын факторлар тұрғысынан зерттеуді классикалық экономикалық теория өкілдері А.Смит, Р.Кантillon, Ж.Б.Сэй, А.Маршалл [2], Ф.Хайек зерттеген.

Шағын кәсіпкерлікті дамыту және қолдау мәселелері бойынша шетелдік және ресейлік зерттеулердің ішінде Г.Берл, Ф.Котлер, П.Друкер, М.Кассон, М.Мескон [3], Р.Херберт, Р.Хизрич, В.А.Швандар, В.Я.Горфинкелдің [4] еңбектерінде қамтылған.

Қазақстандық авторлардың арасында кәсіпкерлік мәселелерін зерттеуге К.А.Сағадиев, С.С.Сатубалдин, О.С.Сабден, А.Н.Токсанова [5], О.А.Яновская, Т.А.Джумагельдиева, Кайгородцев А.А., Бордяну И.В., Мадиярова Э.С. [6] сияқты ғалымдар елеулі үлес қосты.

Аталған авторлардың зерттеулері шағын және орта бизнесті дамытудың қазіргі кезеңінде мемлекеттік қаржылық қолдаудың іс-қимылын тереңірек дамытуға түрткі болды.

Негізгі бөлім. Шағын және орта бизнес трансформациялық экономикалардың алдында тұрған ең өткір экономикалық міндеттерді шешуде үлкен рөл атқарады. ШОБ көптеген әлеуметтік маңызды функцияларды орындайды, оларды жүзеге асыруда басқа экономикалық субъектілермен салыстырғанда артықшылықтары бар:

- ШОБ кәсіпорындары мемлекеттік бюджет тарапынан елеулі шығындарды талап етпей, халықтың әлеуметтік шиеленісі мен жұмыспен қамтылуына байланысты неғұрлым өткір проблемаларды шеше отырып, елдегі әлеуметтік ахуалды тұрақтандыруға үлкен үлес қосады;

- ШОБ тауарлар мен қызметтердің кең спектрін шығарады және жеткізеді, жаңа нарықтар құрады.

ШОБ сыртқы жағдайлардың өзгеруіне, әртүрлі клиенттік топтардың динамикалық өзгеретін сұраныстары мен қажеттіліктеріне икемді және жедел жауап бере отырып, нарықтағы субъектілердің өзара әрекеттесуінің транзакциялық шығындарын азайтуға ықпал етеді.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, ел дамуындағы шағын және орта кәсіпкерліктің маңызды рөлін атап өтуге болады. Қазақстан Республикасында елдің әлеуметтік-экономикалық даму жүйесіндегі кәсіпкерлік қызметтің рөлі жыл сайын өсіп келеді және мемлекет ШОБ-ты да, жалпы бизнес-ахуалды да дамыту бағытында айтарлықтай белсенді және салыстырмалы түрде тиімді жұмыс істейді.

Бүгінгі таңда мемлекет шағын және орта бизнесті қолдау мен дамытуға арналған бірқатар бағдарламаларды іске асыруда. Жалпыланған түрде жарияланған мемлекеттік қолдаудың қосымша шаралары салықтық және кедендік жеңілдіктерді, әкімшілік, қаржылық, мемлекеттік сатып алу саласындағы және басқаларды қамтиды. ШОБ-ты дамытудың мемлекеттік шаралар жүйесін айқындайтын негізгі құжаттар Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік кодексі, сондай-ақ әртүрлі мемлекеттік бағдарламалар болды:

1. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 24 желтоқсандағы № 968 қаулысымен бекітілген «Бизнестің жол картасы – 2025» бизнесті қолдау мен дамытудың мемлекеттік бағдарламасы;

2. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 13 қарашадағы № 746 қаулысымен бекітілген Нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың 2017 – 2021 жылдарға арналған «Еңбек» мемлекеттік бағдарламасы.

Көрсетілетін мемлекеттік қолдау шараларының негізгі түрлері қаржылық, мүлктік, инфрақұрылымдық, институционалдық және ақпараттық қолдау болып табылады. Бұл ретте мемлекеттік қолдаудың көрсетілген түрлері:

- жаңа бизнес-бастамаларды қолдау;
- ШОБ-та жалпы жұмыспен қамтуды ұлғайту;
- ЖІӨ-ге салымды және орта кәсіпорындардың өнім шығарудың орташа көлемін ұлғайту.

«Бизнестің жол картасы-2025» бағдарламасы Қазақстандағы кәсіпкерлікті кешенді қолдаудың тиімді және пәрменді құралы болып табылады және бүгінгі таңда кәсіпкерліктің алдында тұрған негізгі проблемаларды шешуге арналған:

1. кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемелерін субсидиялау және кепілдік беру құралдары, мемлекеттік гранттар беру және жетіспейтін инфрақұрылымды жүргізу арқылы шешілетін қаржыландырудың жеткіліксіздігі.

2. кадрларды оқыту, даярлау және қайта даярлау, сарапшыларды тарту арқылы үздік өндірістік практикаларды енгізу арқылы шешілетін білім мен ақпараттың жетіспеушілігі.

Бұл алғышарттар қазіргі заманғы жаһандық үрдістер мен сын-тегеуріндерді ескере отырып, кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі мемлекеттік саясаттың бағыттарын қайта қарау қажеттілігін айқындады. Сондай-ақ мемлекетті үйлесімді дамытуға, экономикалық өсуді жеделдетуге және жалпы ұлттық өнімнің құрылымы мен сапасын жақсартуға мүмкіндік береді [6].

ҚР Ұлттық экономика министрлігінің мәліметтері бойынша екінші бесжылдықты жүзеге асыру жылдарында 120 мыңға жуық кәсіпкерге қолдау көрсетілді. Яғни, 9 мыңнан астам кәсіпкердің несиелері субсидияланды, 5 мыңнан астам кәсіпкерге кепілдік берілді, 100 мыңнан астам азамат кәсіпкерлік негіздеріне және бизнесті жүргізуге оқытылды, 2 мыңға жуық грант берілді, 165 жоба бойынша инфрақұрылым жүргізілді.

«Бизнестің жол картасы-2025» бағдарламасы аясында 2022 жылға арналған келесідей жобаларды субсидиялау және кепілдендірулер ұсынылды:

Жалпы 20 379 жобаларға қол қойылды.

- Барлығы 600,36 млрд. теңге кредит сомасына 30 379 жобаға қол қойылды, оның ішінде 106,37 млрд. теңге кредит сомасына 15 579 жобаны портфельдік субсидияланды.

Ең белсенді аймақтар: Ақтөбе, Жамбыл облыстары және Шымкент қаласы. Ең белсенді: «Қазақстан Халық Банкі» АҚ, «Банк ЦентрКредит» АҚ, «First Heartland Jusan Bank» АҚ.

Ең белсенді салалар: көтерме және бөлшек сауда, көлік және қойма, өңдеу өнеркәсібі.

- Кепілдік шарттарына қол қою бойынша өңірлер көшбасшылары: саны бойынша Ақтөбе облысы, Жамбыл облысы

Сомасы бойынша: Ақтөбе облысы, Астана қ.

Кепілдік шарттарына қол қою бойынша көшбасшы банктер: саны бойынша «Банк ЦентрКредит» АҚ, «Қазақстан Халық Банкі» АҚ,

Сомасы бойынша: «Қазақстан Халық Банкі» АҚ, «Банк ЦентрКредит» АҚ.

- 01.12.2022 жылға кепілдік беру бойынша барлығы-қол қою сатысында 91 жоба, кредиттік портфельдің жалпы сомасы 12 млрд. теңге, оның ішінде кепілдік сомасы 4,8 млрд. теңгені құрады [7].

«Қарапайым заттар экономикасы» бағдарламасы аясында кәсіпкерлерге 6% мөлшерлеме бойынша жеңілдікпен несие беру ұсынылады, несие сомасы шектелмейді, ал субсидиялау мерзімі 10 жылды құрайды. Несие беру бойынша басым жобаларды іріктеудің негізгі критерийі экономикалық қызмет түрлерінің жалпы жіктеуіші бойынша тауарлар тізбесі болып табылады. Экономиканың зардап шеккен секторындағы кәсіпкерлерді қолдау үшін ШОБ несиелерін қайта қаржыландыру жүзеге асырылады. Экономикалық қызмет түрлерінің тізбесі ұлғайып, субсидиялау мерзімі 3 айға ұзартылды. Бағдарлама «қарапайым заттар экономикасы» салаларында жұмыс істейтін қазақстандық кәсіпкерлерге қолдау көрсетеді. Бағдарлама бойынша 2020 жылғы жағдай бойынша банктер 417 млрд теңгеге 450 өтімді мақұлдады, 380,4 млрд теңгеге 661 қарыз берілді [8].

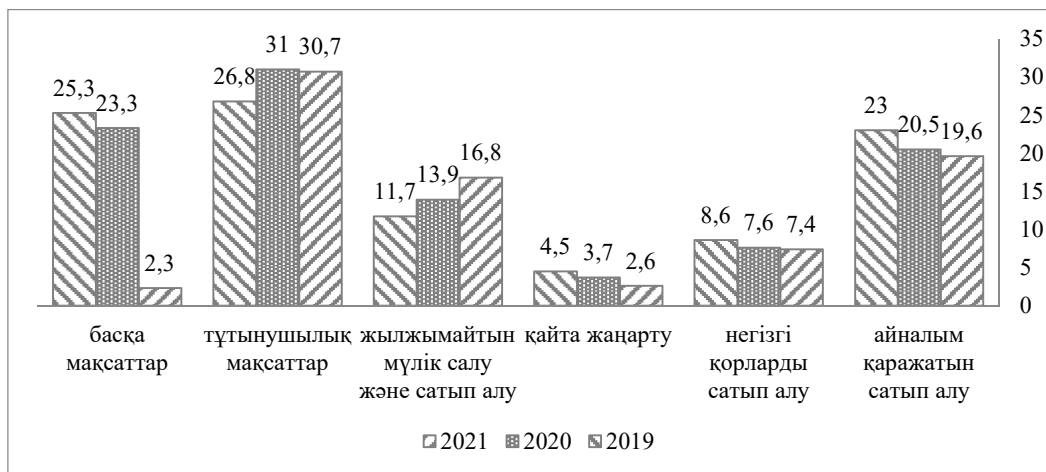
«Еңбек» Нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамыту бағдарламасында несие беруді де жүзеге асырылуда. Жеңілдікті несие беру Екінші деңгейдегі банктердің пайыздық ставкасын субсидиялауды білдіреді. Мәселен, егер банктің пайыздық мөлшерлемесі 15% (банктің сыйақысы) болса, онда 9%-ын мемлекет төлейді, ал 6%-ын қарыз алушы төлейді. 2020 жылы «Еңбек» Мемлекеттік бағдарламасын іске асыруға 176 млрд теңге көзделген, оның 71,5 млрд теңгесі микрокредит беруге және гранттар бөлуге, 32,6 млрд теңгесі – оқуға, 71,9 млрд теңгесі – субсидияланатын жұмыс орындарына жұмысқа орналасуға және еңбек күші мол өңірлерден жұмыс күші тапшы өңірлерге қоныс аударуға арналған субсидияларға бағытталған. Жалпы, несиелеуді арттыру үшін көптеген шектеулер алынып тасталды, тетіктер жеңілдетілді және сомалар ұлғайтылды [9].

2021 жылдағы жағдай бойынша берілген несиелердің сомасы 2 557,8 млрд. құрады, берілген несиелердің едәуір бөлігі саудаға (жалпы көлемнің үлесі - 26,0%), өнеркәсіпке (14,2%) және құрылысқа (10,1%) тиесілі. 2019-2021 жылдар кезеңіндегі несиелеудің үлес салмағын талдай отырып, ауыл шаруашылығы саласында 5,0% - дан 3,4% -ға дейін, көлік саласында 6,8% -дан 5,3%-ға дейін төмендеуді

байқауға болады. Өнеркәсіп, құрылыс, байланыс салаларында құбылмалы сипат байқалады және тек сауда саласы талданып отырған кезең ішінде 22,9% -дан 26 % -ға дейін орнықты өсуді көрсетеді.

Осылайша сауда, өнеркәсіп және құрылыс бизнес үшін ең танымал салалар болып табылады, өйткені бұл салалар талданып отырған кезең ішінде ЕДБ-ге кәсіпкерлік субъектілерін несиелеуде ең танымал болып табылады.

Егер бизнес субъектілері несиені қандай бағыттарға және не үшін алатынын тұтастай қарастыратын болсақ, мынадай көріністі көруге болады (1-сурет).

1-сурет. ЕДБ-де несие берудің негізгі мақсаттары, % [10]

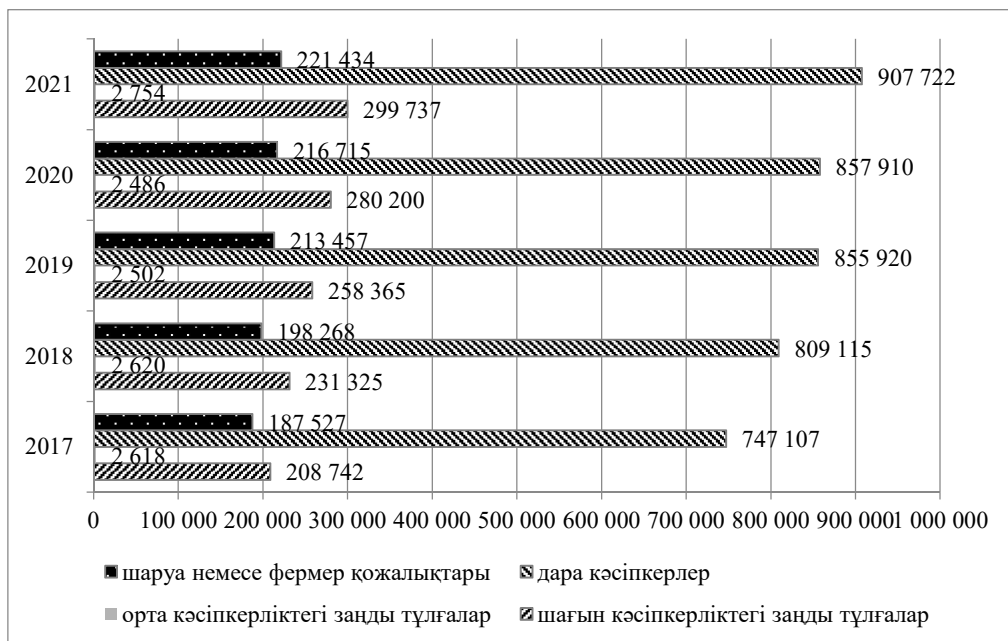
Осылайша, кәсіпкерлік субъектілерін несиелендірудің негізгі мақсаттары айналым қаражатын сатып алу екенін байқаймыз. Алайда, соңғы үш жылдағы айналым қаражатын несиелеу серпінін қарастыра отырып, төмендеу үрдісін байқауға болады, осылайша 2019 жылы бұл көрсеткіш 23,0% деңгейінде болды, ал 2021 жылға қарай 19,6% болды. Осындай динамика негізгі қорларды сатып алуда да байқалады, 2019 жылғы 8,6%-дан ағымдағы жылғы 7,4% -ға дейін төмендеген. Айналым қаражатын толықтыруға арналған несиелеуді салыстыру серпінін қараған кезде өткен жылмен салыстырғанда аздап азайғанын байқауға болады, бұған пандемия салдары және кейбір ШОБ субъектілері қызметінің шектеулілігі әсер еткен болуы мүмкін.

Кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдаудың дәстүрлі негізгі мақсаты экономиканың басым секторларында одан әрі экономикалық және әлеуметтік игіліктер жасай отырып, бизнестің тұрақты дамуын қамтамасыз ету болып табылады. Бүгінгі таңда адамның қабілеттерін дамытуға тікелей әсер ететін материалдық емес игіліктер жасайтын шығармашылық индустрияларда ШОБ дамуының алғышарттары бар.

2020 жылы COVID-19 пандемиясы кезінде Қазақстан экономикасы экономикалық белсенділіктің көптеген көрсеткіштері бойынша өз деңгейін сақтап қалды. Сонымен қатар, пандемия дағдарысына қарсы тұру үшін салықтық ынталандыру, арзан несиелер мен кешіктірулер беру, әкімшілік жүктемені азайту, бизнес-ахуалды жақсарту және бизнес мәселелерін жедел шешу түрінде отандық бизнесті қолдау бойынша бірқатар басқа шаралар қабылданды.

Сондай-ақ, шағын және орта кәсіпорындардағы заңды тұлғалардың үлесі артып келе жатқан бірқатар жеке тұлғалардың институционалдық құрылымын өзгерту процесі жалғасуда.

Кәсіпкерлік қызметті жүргізу ауқымына географиялық орналасуы, халық саны, өңірді дамытудың жалпы экономикалық жағдайлары, іскерлік белсенділік деңгейі, сондай-ақ кәсіпкерліктің ұлттық мәдениетінің ерекшеліктері сияқты өңірлік аспектілер әсер етеді. Бұдан әрі Үкімет қабылдайтын іс-шаралардың тиімділігін дәлелдейтін қысқаша талдау жүргіземіз. Бағдарламаны іске асырғанға дейін және кейін экономика салаларының құрылымы өзгерді. Тіркеген субъектілерді ұйымдық-құқықтық нысандар тұрғысынан қарастыра отырып, мыналарды атап өткен жөн (2-сурет).

2-сурет. ҚР бойынша белсенді шағын және орта бизнес субъектілерінің саны, бірлік [11]

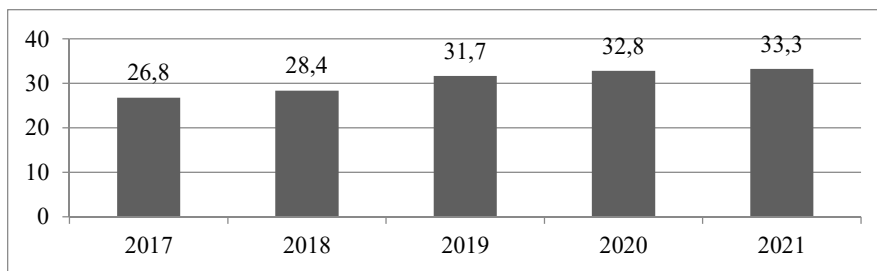
2022 жылғы 3 кварталындағы жағдай бойынша Қазақстанда 1 732 696 жұмыс істеп тұрған ШОБ субъектісі бар, бұл өткен жылмен салыстырғанда 22,6% - ға артық. ШОБ субъектілерінің жалпы санында дара кәсіпкерлердің үлесі 67,3%, шағын кәсіпкерліктің заңды тұлғалары – 19%, шаруа немесе фермер қожалықтары – 13,5%, орта кәсіпкерліктің заңды тұлғалары – 0,2% құрады.

Алматы қаласы дәстүрлі түрде тіркелген шағын және орта бизнес субъектілерінің саны бойынша көш бастап тұр. Қалада 343 мың шағын және орта кәсіпорын бар, оның ішінде жұмыс істеп тұрғандары – 277 мың. Көшбасшылар үштігіне Астана (224 мың ШОБ субъектісі, оның ішінде жұмыс істеп тұрғандары – 196 мың) және Түркістан облысы (178 мың субъект, оның ішінде 175 мың субъект) кіреді. Нәтижесінде бұл аймақтарға елдің барлық ШОБ субъектілерінің шамамен 45%-ы тиесілі.

Шағын кәсіпкерлік субъектілері санының өсуіне экономиканың өзі де, салықтық преференциялар да, бизнесті мемлекеттік қолдау да ықпал етеді. Сонымен қатар, ШОБ субъектілері санының едәуір өсуіне Батыстың санкциялық қысымы әсер етті, бұл компаниялардың Ресей Федерациясы мен Беларусьиядан Қазақстанға белсенді көші-қонын тудырды. Мысалы, жұмыс істеп тұрған заңды тұлғалардың (шағын және орта), шетелдік қатысуы бар шетелдік заңды тұлғалардың филиалдарының саны тамыз айының соңына қарай 30,8 мыңға жетті. Ағымдағы жылдың қаңтар-тамыз айлары аралығында фирмалар саны 5,9 мыңға артты. Беларусьиядан келетін компаниялардың ағыны 201 (+65%), Ресей Федерациясынан 4 мыңға жуық (+50%), Өзбекстаннан 494 (+33%) өсті, ал компаниялар санының жалпы өсімі 24% деңгейінде болды.

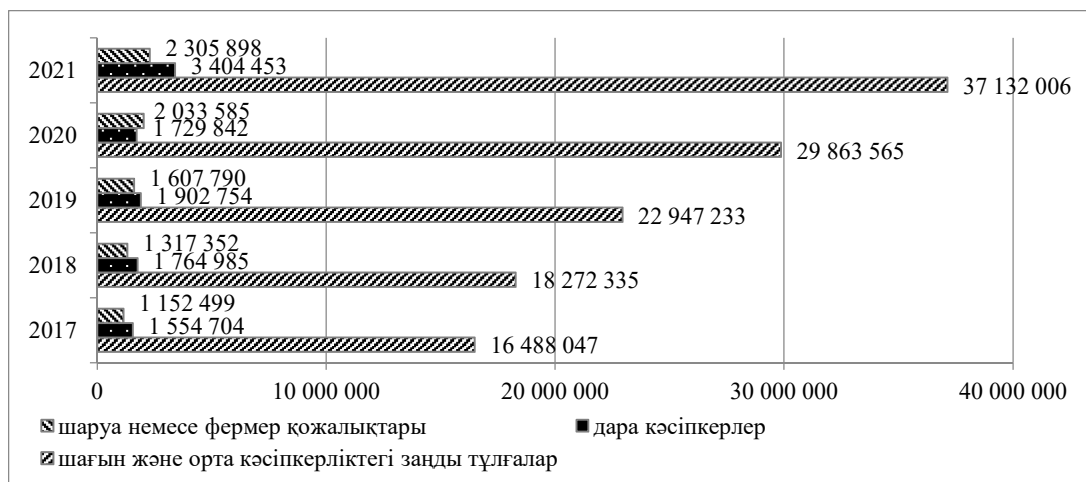
Қазақстандағы бизнестің негізгі нысанын жеке кәсіпкерлер құрайтыны белгілі. Шағын кәсіпкерлік секторы негізінен жергілікті нарықтарда жұмыс істейтін және тауарлар мен қызметтерді жаппай тұтынумен тікелей байланысты кәсіпорындардың ең кең желісін құрайды. Шағын және орта кәсіпорындардың шағын көлемімен, олардың технологиялық, өндірістік және басқарушылық икемділігімен бірге бұл өзгертін нарықтық жағдайларға сезімтал және уақтылы жауап беруге мүмкіндік береді.

ШОБ белсенділігінің төмендеуінің байқалып отырған үрдісі шағын кәсіпкерлікті қолдаудың қолда бар нысандары мен институттары жеткілікті түрде тиімді еместігін, дағдарыс құбылыстары көбінесе ШОБ-ты құлдырауға немесе көлеңкеге кетуге мәжбүрлейтінін көрсетеді. Қазақстанда жұмыс істеп тұрған ШОБ субъектілері санының өсуімен бірге олардың ұлттық экономикаға қосқан үлесі де өсуде. (3-сурет).

3-сурет. 2017-2021 жылдарға ЖІӨ-дегі шағын және орта бизнестің үлесі, % [11]

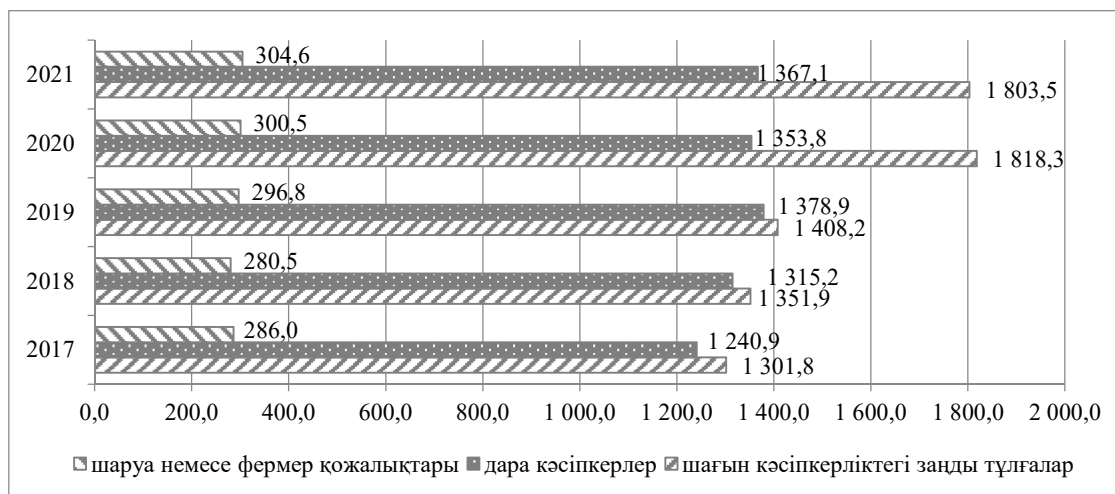
ШОБ субъектілерінің өнім шығаруының негізгі бөлігін (88,7%) шағын және орта бизнес кәсіпорындары өндіреді. ҚР-да шағын және орта кәсіпкерліктің үлесіне жалпы ішкі өнімнің 20%-ы тиесілі (4-сурет).

4-сурет. Белсенді шағын және орта бизнестің өнім шығарылымы, млн. теңге [11]

2021 жылы ШОБ субъектілері шығарған өнім көлемі 42,8 трлн теңгеден асты. Ал елдің жалпы ішкі өніміндегі ШОБ-тың үлесі 2021 жылдың нәтижесі бойынша 52,1 % деңгейінде бағаланды, бұл 2020 жылдың көрсеткішінен 4,1 % жоғары.

Шағын және орта бизнес экономиканың дамуын қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады, бұл бизнес үшін білікті кадрлар ғана емес, сондай-ақ экономикалық белсенді жұмыс күші арасындағы біліктілігі төмен адамдар үшін де маңызды жұмыс орындарының негізгі көзі болып табылады (5-сурет).

5-сурет. Белсенді шағын және орта бизнесте жұмыспен қамтылғандар саны, мың адам [12]

ШОБ-та жұмыспен қамтылғандар саны жыл ішінде 3 472,6 адамды құрап, 0,07 %-ға артқан. Жұмыспен қамту құрылымындағы негізгі үлесті шағын кәсіпорындар дара кәсіпкерлер қамтамасыз етеді. Мысалы, ШОБ-та жұмыспен қамтылғандардың жалпы санында шағын кәсіпорындарда 41%, дара кәсіпкерлерде-40%, ал орта кәсіпорындарда-11%, шаруа немесе фермер қожалықтарында-9% жұмыс істейді. Бұл ретте шағын кәсіпкерлік субъектілері экономиканың жалпы жай-күйіне және тұтынушылық сұранысқа тікелей тәуелді секторларға шоғырланады. Яғни халықтың 37,0% -дан астамын жұмыс орындарымен қамтамасыз ете отырып, ШОБ субъектілері ел экономикасының негізгі қозғаушы күші болып табылады.

Салалық бөліністе қарастыратын болсақ ШОБ-та 601 мың субъект көтерме және бөлшек саудамен, автомобильдерді жөндеумен айналысады, 269 мың адам ауыл, орман және балық шаруашылығында жұмыс істейді, ал 92 мың субъект құрылыс саласында жұмыс істейді. Электр энергиясымен, газбен және бумен жабдықтау секторындағы шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерінің саны -1 769 субъектіні құрайды.

ШОБ рөлі экономиканы әртараптандыруда маңызды. Индустриялық-инновациялық даму жағдайында жұмыс процестеріне ШОБ субъектілері арасынан көптеген қосалқы мердігерлер тартылуы мүмкін ірі өндірістер көбейетін болады. Ауылдарда, шағын қалаларда және моноқалаларда кәсіпкерлік субъектілері халықтың тұтынушылық сұранысын қанағаттандыруға бағытталған секторларда жұмыс істей отырып, дамудың жаңа серпінін белгілеуге тиіс.

Қорытынды. Тұтастай алғанда шағын және орта бизнес субъектілерінің дамуының оң динамикасын және шағын және орта бизнес санының өсуі мен кәсіпкерлікті қолдауға жұмсалатын қаржы қаражатының саны арасындағы тығыз байланыс туралы айтуға болады.

Шағын және орта бизнестің ұзақ мерзімді несиелік ресурстарға қол жетімділігін ынталандыру және лизинг, факторинг және микрокредиттер сияқты шағын бизнесті қаржыландырудың баламалы түрлерін танымал ету.

Сондай-ақ, тұрақты дамуды қамтамасыз ететін салаларда жұмыс істейтін, атап айтқанда экология және әлеуметтік саладағы шағын және орта бизнес субъектілерін қаржылық қолдауды арттыру.

Осылайша, шағын және орта кәсіпкерлік елдің әлеуметтік-экономикалық жүйесінің тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін негіз бола алады, ал тиімді мемлекеттік қолдау - оның сапалы дамуын ынталандырады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. «Халық бірлігі және жүйелі Әділетті мемлекет. Біртұтас ұлт. Берекелі қоғам» ҚР Президентінің Жолдауы, 01.09.2022 ж. – <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtyyn-kazakstan-halkyna-zholdauy-181416>
2. Маршалл А. Основы экономической науки / А. Маршалл; [предисл. Дж. М. Кейнс; пер. с англ. В. И. Бомкина, В. Т. Рысина, Р. И. Столпера]. – М.: Эксмо, 2007. – 832 с.
3. Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента: пер. с англ. – М.: Дело, 1993. – 192 с.
4. Малый бизнес / Под ред. В.Я. Горфинкеля. – М.: КНОРУС. – 2016. – 336 с
5. Токсанова А.Н. Предпринимательство: учеб. пособие / А.Н. Токсанова. – Астана: ТОО Мастер ПО, 2014. – 289 с.
6. Кайгородцев А.А., Бордяну И.В., Мадиярова Э.С. Перспективные направления развития малого среднего бизнеса в Республики Казахстан // ҚазЭҚХСУ жаршысы. – 2020. – №3. – С. 16-25 .
7. «Бизнестің жол картасы-2025» бизнесті қолдау мен дамытудың мемлекеттік бағдарламасы. – https://egov.kz/cms/kk/articles/road_business_map
8. «Қарапайым заттар экономикасы» ҚР Үкіметінің 2018 жылғы 11 желтоқсандағы №820 қаулысы. – <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1800000820>
9. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 13 қарашадағы № 746 қаулысына сәйкес іске асырылатын «Еңбек» Нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамыту бағдарламасы. – <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1800000746>
10. «Атамекен» Ұлттық Кәсіпкерлер палатасының ресми сайты. – <https://atameken.kz/kk/>
11. Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросы. – <https://stat.gov.kz/>

REFERENCES

1. «Halyk birligi zhane zhujeli Adilette memleket. Birtutas ult. Berekeli kogam» KR Prezidentynyn Zholdauy, 01.09.2022 zh. – <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-kazakstan-halkyna-zholdauy-181416> [in Kazakh].
2. Marshall A. Osnovy jekonomicheskoy nauki / A. Marshall; [predisl. Dzh. M. Kejns; per. s angl. V.I. Bomkina, V.T. Rysina, R.I. Stolpera]. – M.: Jeksmo, 2007. – 832 s. [in Russian].
3. Meskon M.H., Al'bert M., Hedouri F. Osnovy menedzhmenta: per. s angl. – M.: Delo, 1993. – 192 s. [in Russian].
4. Malyj biznes / Pod red. V.Ja. Gorfinkelja. – M.: KNORUS. – 2016. – 336 s. [in Russian].
5. Toksanova A.N. Predprinimatel'stvo: ucheb. posobie / A.N. Toksanova. – Astana: TOO Master PO, 2014. – 289 s. [in Russian].
6. Kajgorodcev A.A., Bordjanu I.V., Madijarova Je.S. Perspektivnye napravlenija razvitija malogo srednego biznesa v Respubliki Kazahstan // KazJeKHSU zharshysy. – 2020. – №3. – S. 16-25 [in Russian].
7. «Biznestyn zhol kartasy-2025» biznesty koldau men damytudyn memlekettyk bagdarlamasy. – https://egov.kz/cms/kk/articles/road_business_map [in Kazakh].
8. «Karapajym zattar jekonomikasy» KR Ukymetyrynyn 2018 zhylygy 11 zheltoksandagy №820 kaulysy. – <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1800000820> [in Kazakh].
9. Kazakstan Respublikasy Ukymetyrynyn 2018 zhylygy 13 karashadagy № 746 kaulysyna sajkes iske asyrylatyn «Yenbek» Natizhely zhумыспен kamtudy zhane zhappaj kasypperlykty damytu bagdarlamasy. – <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1800000746> [in Kazakh].
10. «Atameken» Ultyk Kasipkerler palatasynyn resmi sajty. – <https://atameken.kz/kk/> [in Kazakh].
11. Kazakstan Respublikasy Strategijalyk zhosparlau zhane reformalar agenttygy Ultyk statistika bjurosy. – <https://stat.gov.kz/> (Date of application:14.11.2022) [in Kazakh].

Абдильдинова Н.Е.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И НАПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА

Аннотация

В статье проведен анализ современного состояния и уровня развития субъектов малого и среднего бизнеса, обеспечивающих устойчивое экономическое развитие страны, а также рассмотрены основные цели государственной поддержки.

Малый и средний бизнес вносит огромный вклад в развитие народного хозяйства, рост конкурентоспособности в отрасли, активизации внедрения инноваций, создание рабочих мест и обеспечение значительной доли населения доходами, обеспечение социальной защиты и повышение благосостояния населения. В этой связи поддержка государства в создании новых, разнообразных малых и средних предприятий, стимулирующих деятельность малого и среднего бизнеса, особенно по специализации и направлению, сегодня является одной из актуальных проблем, то есть это означает, что государство продолжает оказывать поддержку бизнесу.

Автор через приоритетные направления государственной поддержки раскрыл экономическую сущность малого и среднего бизнеса, определил его роль в экономике Казахстана, а также предложил пути совершенствования инструментов государственной финансовой поддержки субъектов малого и среднего бизнеса.

Статья позволила обеспечить достоверность теоретических выводов и дать рекомендации с помощью методов сравнительного анализа и статистического анализа.

Abdildinova N.

CURRENT STATE AND DIRECTIONS OF STATE SUPPORT FOR SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES

Annotation

The article analyzes the current state and level of development of small and medium-sized businesses that ensure sustainable economic development of the country, and also considers the main objectives of state support.

Small and medium-sized businesses make a huge contribution to the development of the national economy, the growth of competitiveness in the industry, the intensification of innovation, the creation of jobs and providing a significant proportion of the population with income, ensuring social protection and improving the welfare of the population. In this regard, the support of the state in the creation of new, diverse small and medium-sized enterprises that stimulate the activities of small and medium-sized businesses, especially in specialization and direction, is one of the urgent problems today, that is, it means that the state will continue to support business.

The author, through the priority areas of state support, revealed the economic essence of small and medium-sized businesses, determined its role in the economy of Kazakhstan, and also suggested ways to improve the instruments of state financial support for small and medium-sized businesses.

The article made it possible to ensure the reliability of theoretical conclusions and to make recommendations using methods of comparative analysis and statistical analysis.

